

вах північного Лісостепу України (в окремі роки ступінь цвітіння сягає 100% рослин).

Лінія 'Бурштин України' характеризується високою урожайністю бульб – 21,8 т/га, середня кількість бульб з однієї рослини 252 штук, середня маса бульб з однієї рослини 383,0 г; маса 100 товарних бульб 152,4 г.

Морфолого-ідентифікаційні ознаки. Рослина висотою 46 см, кількість листкових пучків (парцел) на рослину середня – 120 штук, габітус рослини півпрямий. Кількість листків у пучку 6–8 штук. Листки зеленого забарвлення помірної інтенсивності. За формою листкова пластинка лінійна. Бульби видовжено-яйцеподібної форми, довжиною 2,2 см і шириною 1,3 см (індекс форми 1,69), інтенсивність коричневого забарвлення бульб слабка. Горбкуватість на поверхні бульб наявна.

Лінія вирізняється видовжено-яйцеподібною формою бульб у поєднанні зі слабкою інтенсивністю їх коричневого забарвлення. Вегетаційний період обох ліній близько 150 діб.

Створені в установі лінії смикавця їстівного, або чуфи 'Кочівник' та 'Бурштин України' залучені в селекційну роботу для створення конкурентоздатного сортименту цього виду рослин.

Рябчун В. К., Кузьмишина Н. В., Докукіна К. І.

Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН, пр. Героїв Харкова 142, м. Харків, 61060, Україна

e-mail: ncpgru@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА ВЕДЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГЕНБАНКУ РОСЛИН УКРАЇНИ

Україна за останні три десятиріччя сформувала один з десяти найбільших та найбагатших національних генбанків рослин країн світу. Організовано Систему генетичних ресурсів рослин, яка опікується веденням, збереженням, використанням колекцій Національного генбанку культурних рослин та їх співродичів. На даний час 28 установ за ПНД 17 «Генетичні ресурси рослин» залучають, оцінюють зразки, формують колекції генетичного різноманіття, забезпечують їх використання та збереження.

У генбанку зосереджено 152,6 тис. зразків 544 культур 2040 видів рослин. Цьому сприяла широка агрокліматична зональність України, широке охоплення у наукових програмах та інтересах населення різних груп культур.

Під науково-методичним керівництвом Національного центру генетичних ресурсів рослин, що знаходиться в Інституті рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН, здійснюється поповнення колекцій новими джерелами господарських та біологічних ознак вітчизняного і зарубіжного походження, розкривається потенціал рівня прояву цінних ознак зраз-

ків генофонду, на цій основі формуються базові, серцевинні, ознакові, генетичні, спеціальні, навчальні та інші колекції. Для оптимізації управління колекціями Національного генбанку та прискорення доступу користувачів до зразків генофонду функціонує інформаційна система «Генофонд рослин», забезпечується довго- та середньострокове зберігання зразків, активних колекцій і польових колекцій вегетативно розмножуваних культур у стані життєздатності та генетичної цілісності. Підтримання генетичної автентичності зразків генофонду досягається на основі фено- та генотипування.

Здійсненню цих напрямків роботи допомагає міжнародне співробітництво з Міжнародним договором з генетичних ресурсів рослин для продовольства та сільського господарства, міжнародним трастом культур, Всесвітньою організацією з продовольства та сільського господарства (ФАО), Міжнародними центрами сільськогосподарських досліджень (CIMMYT, ICARDA, ICRISAT та інші), Європейськими кооперативними програмами з генетичних ресурсів рослин, регіональними та національними генбанками.

Найбільший внесок у Національний генбанк рослин України здійснив Інститут рослинництва ім. В. Я. Юр'єва НААН з Устимівською дослідною станцією рослинництва. Вони формують та піддержують колекції зернових, зернобобових, круп'яних, технічних, овочевих, кормових та декоративних культур, кукурудзи, соняшнику відповідно по 41,4 та 32,8 тис зразків. Також забезпечують довго- (49,5 тис. зразків) та середньострокове зберігання (48,4 тис. зразків) Національного генбанку у Національному та дублетному сховищах. Щорічно передають користувачам до 1,5 тис виділених джерел та донорів цінних господарських ознак. На їх генетичній основі селекціонери України створюють нові сорти сільськогосподарських культур.

Багаті колекції зернових колосових культур піддержує НЦ Селекційно-генетичний інститут – 10,1 тис зразків та Миронівський інститут пшениці ім. В. С. Ремесла – 6,0 тис. зразків. Інститут с.-г Карпатського регіону НААН підтримує 3,7 тис. зразків зернобобових культур та багаторічних трав. На Прикарпатській дослідній станції цього інституту підтримуються колекції хрестоцвітних (1,0 тис. зразків) і малопоширених овочевих (0,4 тис. зразків) культур. Вирішується питання будівництва дублетного сховища насіння для зразків генофонду за підтримки ФАО у західному регіоні. Туди перемішено 51,0 тис. дублетних зразків з Національного сховища.

Багатий генофонд картоплі зберегли, підтримують та використовують в Інституті картоплярства НААН – 3,6 тис. зразків.

Наявність широкого генетичного різноманіття технічних культур (1,9 тис. зразків) зосереджено в Інституті олійних культур НААН. Унікальні колекції льону (1,4 тис. зразків) та конопель (0,5 тис. зразків) світового рівня сформовані в Інституті луб'яних культур НААН.

Колекція Дослідної станції лікарських рослин ІАП НААН нараховує 1,1 тис. зразків, які належать до 383 видів 66 родин, 218 родів. Колекція генофонду люпину сформовано в Інституті сільськогосподарської мікробіології та агропромислового виробництва НААН (0,7 тис. зразків) та в Інституту землеробства НААН (0,8 тис. зразків).

Інститут аграрних ресурсів та регіонального розвитку НААН формує та зберігає у життєдайному стані базу та ознакові колекції тютюну власного та світового надбання (0,5 тис. зразків).

Інститут кормів та сільського господарства Поділля НААН та Полтавська державна сільськогосподарська станція ім. М. І. Вавилова ІС і АПВ НААН підтримують 1,9 тис. зразків колекцій кормових культур.

Різноманітні та багаті колекції овочевих та баштанних культур зосереджені в Інституті овочівництва та баштанництва НААН – 5,8 тис зразків та його Дніпропетровській дослідній станції (0,8 тис. зразків).

Найбільші колекції яблуні (1,2 тис. зразків) та ягідних культур – 0,4 тис. зразків підтримуються на Дослідній станції помології ім. Л. П. Симиренка Інституту садівництва НААН. У цілому їх колекції налічують 2,5 тис. зразків плодкових, ягідних та горіхоплідних культур. Цінні колекції цих культур зосереджені в Інституті садівництва НААН (0,6 тис. зразків) та його Подільській (0,4 тис. зразків) і Придністровській (0,3 тис. зразків) дослідних станціях. Цінна колекція генофонду винограду (0,8 тис. зразків) підтримується в ННЦ «Інститут виноградарства і виноробства ім. В. Є. Таїрова» НААН.

Нажалі частина колекцій плодкових культур та винограду залишаються на анексованій території Криму (Нікітський ботанічний сад, Кримська помологічна станція – 13,0 тис. зразків, колекція винограду Інституту винограду і вина «Магарач» – 3,0 тис. зразків) та в окупованих Бахмутській і Мелітопольській дослідних станціях Інституту садівництва НААН – 1,5 тис. зразків.

Збереження зразків установ Системи ГРРУ у Національному сховищі дало можливість забезпечення наукової роботи з рисом, бавовником, баштанними та іншими культурами в умова війни з р.ф.

Розроблена інформаційна система «Генофонд рослин» дозволяє оперативно управляти зразками колекцій, оперативно здійснювати їх підбір користувачам. З 112 тис. паспортизованих зразків інформація про 107 тис. зразків передана у Європейський каталог з EURISCO. Національний генбанк рослин і надалі стоїть на службі науки, селекції і освіти.